

נוסח לא מתוקן

הכנסת השבע-עשרה
מושב שלישי

פרוטוקול מס' 79
מישיבת ועדת העלייה, הקליטה והתפוצות
יום רביעי, כ"ד באדר התשס"ז (14 במרץ, 2007), שעה 09:00

סדר היום: 1. אובדנות בקרב עולים – ישיבה לציון היום הבין-לאומי לבריאות הנפש

נכחו:

חברי הוועדה: מיכאל נודלמן – היו"ר

מוזמנים:

מנהלת היחידה למצבי לחץ וחירום, שפ"י, משרד החינוך	-	חה"כ רן כהן חה"כ ליה שמטוב יוכבד (יוכל) סימן-טוב
אגף עליית הנוער, משרד החינוך	-	עצינה ישראלי
מפקח, משרד החינוך	-	יעקב מלקמו
סגן ראש אגף משאבי אנוש, המשרד לביטחון פנים	-	תני"צ עוזי גורן
עובדת סוציאלית, בריאות הנפש, משרד הבריאות	-	מרים זינגר
רכזת מידע רפואי וסטטיסטיקה רפואית, אגף לשירותי מידע, משרד הבריאות	-	נחמה שטיין
עובדת סוציאלית ארצית, מחוז תל-אביב, המשרד לקליטת העלייה	-	יפה וולמן
פיקוח ארצי, קליטת עלייה, משרד הרווחה	-	דפני מושיוב
מנהלת השירות לפרט ולמשפחה, משרד הרווחה	-	יעל הרמל
(אב למתאבד), המרכז ליהדות אתיופיה – "בהלצ'ין"	-	עזרא ממו

מנהלת הוועדה: דנה גורדון

רשמת פרלמנטרית: אירית שלהבת

אובדנות בקרב עולים – ישיבה לציון היום הבין-לאומי לבריאות הנפש**היו"ר מיכאל נודלמן:**

היום הכנסת מציינת את שבוע בריאות הנפש, ובאותה כותרת – השנה כולה היא בסימן מניעת התאבדויות. חבל שלא כולם מגיעים בזמן לישיבה, אבל עלינו להתחיל כי בשעה 10:00 אמורה להיפתח ישיבה אחרת, מה גם שאני לא אוהב לחכות. אמרו שהישיבה תיפתח בשעה 9:00 וכולם היו צריכים להגיע בזמן.

התופעה הזאת היא טרגדיה. מספר האנשים שמתאבדים דומה למספר הנהרגים בתאונות דרכים – 450 אנשים מתים בתאונות דרכים ו-400 אנשים מתאבדים מדי שנה. אנחנו חברי הכנסת לא מומחים בתופעה הזאת. נוכל להגיד דבר מה, אבל אנחנו רוצים בעיקר לשמוע מאלה שעוסקים בעניין הזה. אני יודע שיש כאן נציגים החברים בוועדה ממשלתית למניעת התאבדויות. אני מבקש מכם לדווח לנו מאין נובעת התופעה הזאת, כמה עולים חדשים נכנסים לקטגוריה הזאת, מה שורשי התופעה הזאת. אני מבין שזה נובע ממצב נפשי של אדם, מצוקה וכל מיני לחצים מביאים להתאבדות, אבל אתם בקיאים יותר ממני, אתם יודעים יותר. אנחנו רוצים לשמוע. ושאלה נוספת, מה צריך לעשות כדי שהתופעה הזאת תקטן?

יפה וולמן:

אני עובדת סוציאלית ארצית במשרד לקליטת העלייה. אציג לכם נתונים על התאבדות עולים. בעשור האחרון, מ-1990 ועד 2000, היו בסך הכול 117 התאבדויות של ילדים בציבור הכללי, מהם 21 ילדים עולים. מתוכם היו 18 בנים, שמהווים 85.7%, ו-3 בנות. מבין יוצאי אתיופיה היו 3 התאבדויות, המהווים 14.3%, ומבין יוצאי ברית-המועצות היו 15 התאבדויות, המהווים 71.4%.

היו"ר מיכאל נודלמן:

יש לך נתונים על התאבדויות של עולים מארגנטינה או צרפת? שם לא היה שום דבר?

יפה וולמן:

אין לי כאן פילוח של עולי ארגנטינה וצרפת. יש לי פילוח רק של יוצאי אתיופיה וברית-המועצות.

עד שנתיים לאחר העלייה – היו 8 התאבדויות; ו-4 שנים ומעלה לאחר העלייה – היו 13 התאבדויות.

בשנים 1996-2000, בקרב עולי אתיופיה, המהווים 1.75% מכלל האוכלוסייה, שיעור ההתאבדויות היה 5.2%, ובקרב עולי חבר המדינות בגילאי 15-24, המהווים 14.2% מכלל האוכלוסייה, שיעור ההתאבדויות היה 21.4%.

באופן כללי, נמצא במחקרים כי עולים שבאים מארצות מוצא שונות מביאים את שיעור האובדנות מאותה ארץ ממנה באו אל הארץ בה נקלטו. כלומר לא משנה שבמדינת ישראל שיעור ההתאבדויות שונה. עולים שמגיעים מארצות שונות בהן יש שיעור אובדנות גבוה מביאים את השיעור הגבוה הזה למדינת ישראל. הנושא הזה ברור?

היו"ר מיכאל נודלמן:

אני מבין את זה. לא ידעתי שבברית-המועצות היה שיעור אובדנות כה גבוה בקרב ילדים, אבל אולי זה כך.

יפה וולמן:

יש לי כאן עוד נתונים על שיעורי אובדנות של ילדים זכרים בשנים 1998-2000 על-פי ארצות מוצא: בישראל זה 12.8% – אולי זה שיעור התאבדויות לנפש.

קריאה:

זה לא רק בקרב צעירים.

יפה וולמן:

באסיה – 16%, באפריקה – 17.2%, ובאירופה-אמריקה – 17%. זה שיעור האובדנות ל-100,000.

היו"ר מיכאל נודלמן:

אין כאן חלוקה לגילאים שונים?

יעל הרמל:

הנתונים הישנים על החלוקה לגילאים התייחסו ל-20% צעירים ובני נוער ו-20% קשישים. אתמול בכנס בו השתתפנו דובר על קרוב ל-50% בני 60 ומעלה, כלומר קשישים, וזה משנה במקצת את התמונה.

יוכבד (יוכי) סימן-טוב:

20% זה בני 15-24, וזה כולל בארץ את הצבא, צריך לקחת את זה בחשבון.

היו"ר מיכאל נודלמן:

יש כאן נציגים ממשרד הבריאות? מישהו בודק למה ילדים ומבוגרים הולכים לכיוון הזה? כדי למנוע עלינו לדעת את הסיבות לתופעה. אנחנו לא מכון מחקר שבדק, אבל אנחנו רוצים לדעת האם מישהו בודק מאין נובעת התופעה. את הנתון הזה צריך לקבל כדי להבין איך לעסוק במניעה.

מרים זינגר:

אני אחראית ארצית על עבודה סוציאלית במשרד הבריאות.

זה מורכב מאוד. עולה מן המחקר שזה קורה כאשר אנשים עוברים חוויה של חוסר-אונים, חוויה של פגיעות גדולה מאוד שאין להם מיומנות להתמודד איתה, עם סף תסכול נמוך, לפעמים עם פסיביות, וחוויה שחשים שאין סיכוי, שאין שום דרך לצאת מן המצוקה. אלה הדברים שבדרך כלל מביאים לאובדנות.

יוכבד (יוכי) סימן-טוב:

לעתים יש כאב נפשי. יש עוד הרבה סיבות – בדידות, דחייה חברתית. אין סיבה אחת. אבל לגבי עולים, המשבר של העלייה – אני לא צריכה לספר לכם – קשה מאוד: ההבדל במעמד החברתי, בעיות כלכליות, קשיי שפה, הרגשה של ניכור מן החברה. כל אלה מקשים מאוד.

היו"ר מיכאל נודלמן:

האם יש לך נתונים מספריים על התופעה? אי אפשר באופן דרסטי לקצץ במשאבים, כי תמיד יהיה משבר כלכלי ותרבותי.

יוכבד (יוכי) סימן-טוב:

אתה שואל למעשה מה צריך לעשות. אני נציגת שפ"י במשרד החינוך. גם אצלנו הנתונים על שיעור העולים בקרב המתאבדים גבוהים – כשליש מן המתאבדים הם עולים. חשוב להגיד גם ששליש מן המתאבדים במערכת החינוך הם ילדים מצטיינים. כלומר, יש הרבה בעיות. להיות פרפקציוניסט ולא לדעת להתמודד עם כישלון – גם זאת בעיה.

אנחנו עושים הרבה פעילות, הרבה עבודה, אבל זה אף פעם לא מספיק. שתינו כאן חברות בוועדה הבין-משרדית למניעת התאבדויות יחד עם נציגי משרדים נוספים. ברצוני לציין שכל המשרדים עושים הרבה ומשתדלים מאוד, וכולנו בוועדה רציניים מאוד בעבודה, אבל לא רואים די תוצאות.

למדנו את הנושא לעומקו מהמחקר בעולם. מתברר שמדינה שלקחה על עצמה לעשות תוכנית לאומית בנושא הזה, על-ידי איחוד של כל המשרדים יחד, הצליחה להוריד את שיעורי ההתאבדות בצורה משמעותית. למשל בארצות-הברית היו מדינות שלקחו על עצמן להפעיל תוכנית לאומית, וכך גם בגרמניה, באירלנד ובמספר מדינות נוספות. אירלנד דומה לנו מאוד מבחינת גודל האוכלוסייה, זאת ארץ שאין בה הרבה מאוד כסף. כאשר לקחו את זה כתוכנית לאומית וכל המשרדים התאחדו סביב תוכנית אחת היה לזה סיכוי רב יותר.

אתן דוגמה. אנחנו עובדים המון עם אנשי המקצוע שלנו, עם הפסיכולוגים והיועצים שיעבדו עם התלמידים, שיישבו עם הקבוצות. אבל ברגע שרופאי המשפחה לא די מודעים למי שנמצא במצוקה – וצריך לדעת שלמעלה מ-50% מהמתאבדים מבקרים בחודש האחרון לחייהם אצל רופא משפחה – אם רופא המשפחה לא די מודע לצורך לברר עם הפונה אליו, כאשר הפונה אומר: "אני לא יודע, בזמן האחרון קשה לי, אני מיואש" ורופא המשפחה לא מבין שאולי יש כאן דיכאון, אולי יש כאן נטייה אובדנית, אז אנחנו מפספסים. או אם המדריך בתנועת הנוער לא יודע איך לזהות אובדנות ולמי להפנות, זה לא מספיק.

אנחנו רוצים שהעבודה בנושא הזה תהיה רחבה, שאנחנו נכשיר מה שנקרא "שומרי סף". שכל האנשים שבאים במגע עם ילדים ובני נוער יידעו קצת על הנושא, ויידעו גם להיות ערניים לתופעה, יידעו ממה צריך לדאוג ולמי צריך להפנות, ואז יש לזה סיכוי.

נכון שתמיד יהיה משבר בעלייה, בלי שום ספק, אבל אנחנו רוצים ששיעור ההתאבדות יירד. יש כאן בעיה אמיתית, ואנחנו רוצים לקדם את הנושא הזה, שהמדינה תיקח אותו על עצמה, ותגיד: בואו נעשה משהו כמדינה כדי להוריד את שיעור ההתאבדויות. אנחנו רוצים להגיד שרק ביחד נצליח.

היו"ר מיכאל נודלמן:

הרבה זמן דנים כאן בוועדה על ילדים עולים, ואמנם עכשיו היקף העלייה פחת. ילדים נכנסים לכיתה א', ב' או י' בישראל ולא מקבלים שיעורי שפה. כמה זמן ילד יכול להיות בכיתה של 35 ילדים בלי להבין את השפה, בלי שום דבר, להרגיש כמו מטומטם? לכן יש מהם שעוזבים את בית-הספר ומסתובבים ברחובות, ויש שהולכים לכיוון השני, לכיוון עליו אנו מדברים כעת. כדי למנוע תופעות כאלה צריך להבין שעל הילדים לקבל שיעורי אולפן, שיגיעו לבית-הספר רק לאחר שרכשו יסודות בסיסיים של השפה, די כדי שיוכלו לשהות בכיתה. אלה דוגמאות שאני מכיר, אבל אתם בוודאי מכירים דוגמאות נוספות.

יוכבד (יוכי) סימן-טוב:

גם זה בוודאי יכול להועיל, אבל צריך שיהיו די מטפלים שמזהים ילד אובדני, שיטפלו בו. יש בעיה גם בזה.

ליה שמטוב:

האם אתם רואים מגמת עלייה בנתונים על התאבדות בני נוער עולים ב-10 השנים האחרונות?

יוכבד (יוכי) סימן-טוב:

בשנות השמונים ושנות התשעים היתה עלייה גדולה מאוד בשיעורי ההתאבדות בארץ בכלל, אבל מסוף שנות התשעים אין עלייה, המספר נשאר יציב.

ליה שמטוב:

ולא משנה אם זה עולים או לא עולים?

יוכבד (יוכי) סימן-טוב:

העולים מופיעים בסך הכול בשיעור גבוה יחסית לשיעורם באוכלוסייה, אבל אין עלייה בשיעורי ההתאבדות בכלל. בשנתיים האחרונות היתה לנו במערכת החינוך בעיה קשה מאוד עם עולי אתיופיה.

היו"ר מיכאל נודלמן:

כלומר, כל שנה מתאבדים כ-400 בני נוער.

נחמה שטיין:

אני רכזת מידע רפואי וסטטיסטיקה רפואית באגף לשירותי מידע במשרד הבריאות. הנתונים שלנו מופיעים גם בחוברת וגם באתר של משרד הבריאות, ביניהם גם נתונים על אובדנות. נתונים עדכניים ייצאו לאור עד סוף שנת 2007, לקראת שנת 2008.

בעיבוד הנתונים על מקרי ההתאבדות מצאנו כי שיעור ההתאבדות בקרב יוצאי אתיופיה ויוצאי חבר העמים לשעבר גבוה משיעורם בכלל האוכלוסייה. המספרים המוחלטים של עולי אתיופיה לא היו די גבוהים כדי להתחיל לעשות ניתוחים ולהסיק מסקנות, אבל בסך הכול נמצא ששיעור ההתאבדות גבוה יותר מהשיעור שלהם באוכלוסייה.

הנתונים שלי היו רק עד שנת 2000, ועכשיו יתקבלו נתונים מהשנים 2001-2004, כדי שנוכל לעשות ניתוח של הנתונים על-פי יבשות. אבל במשרד החינוך יודעים את המצב מהאינפורמציה שהגיעה אליהם ונעשתה כבר עבודה מטעם הוועדה, נציגה של הוועדה שלנו היתה בקריית-מלאכי, שנקלעה למצוקה בשל אובדנות.

על ניסיונות אובדניים יש לי בעיה להשיג נתונים מלאים, כי הנתונים לא ממולאים כפי שצריך וקשה לזהות את ארץ הלידה.

היו"ר מיכאל נודלמן:

נאמר כאן שיש מדינות בהן היתה ירידה דרסטית בשיעור ההתאבדות. האם יש אצלנו מסלול שמוביל להקטנת התופעה?

נחמה שטיין:

בנתונים שלי טרם ראיתי ירידה.

היו"ר מיכאל נודלמן:

יש מדינות הצליחו להקטין את שיעורי ההתאבדות. למה אנחנו לא יכולים להוריד אותם?

נחמה שטיין:

זה בדיוק מה שאנחנו מבקשים. אנחנו מבקשים ממדינת ישראל, ממשרד הבריאות, מהכנסת להביא לייסוד תוכנית לאומית למניעת התאבדות.

היו"ר מיכאל נודלמן:

מה אתם מבקשים, כסף או דברים אחרים?

נחמה שטיין:

אנחנו מבקשים כסף, או ועדות.

היו"ר מיכאל נודלמן:

באיזו צורה אתם מבקשים? האם הוגשה הצעת חוק? האם נבנתה תוכנית? האם יש תקציב?

נחמה שטיין:

היום אין תקציב. חבר הכנסת רן כהן יוכל לעזור בעניין זה.

היו"ר מיכאל נודלמן:

אני לא יודע מה בדיוק מבקשים ובאיזו צורה מבקשים.

חבר הכנסת רן כהן הוא יוזם הדיון בוועדות הכנסת ביום הזה. בבקשה.

רן כהן:

אני מודה שאני "אשם" בכך שכל ועדות הכנסת יושבות ודנות ברגע זה. פתחתי את הישיבה בוועדת העבודה והרווחה, ומכאן אני הולך לנהל את ישיבת ועדת החוץ והביטחון, כך שאני מתנצל מראש שאעזוב את הישיבה.

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, אורחים נכבדים, קודם כול אני רוצה להודות ליושב-ראש על קיום הישיבה. אני רוצה לשים כמה דברים על השולחן כמאיץ לדיון הזה. הבעיה הכי גדולה בנושא הזה היא העובדה שעד היום יש סטיגמה סביב נושא האובדנות, ויש גם איזו התחכמות לטעון שאם מדברים על ההתאבדויות כדי למנוע אותן זה מגביר אותן, טענה שהופרכה לחלוטין, אין לה שום אחיזה.

היו מקומות שהתמודדו עם התופעה. חיל האוויר האמריקאי החליט להתמודד איתה והוריד את שיעור ההתאבדויות ב-30 אחוזים. פרונטלית, ישירות, עם פקודות של מפקד חיל האוויר, עם הוראות לכל הדרגים בכל השטח – הוריד את השיעור. להוריד את זה ב-30% משמע להציל מאות אנשים. צבא נורבגיה כולו החליט להתמודד עם התופעה והוריד ב-70% את מספר המתאבדים.

בשנת 2005 היו 36 מתאבדים בצה"ל. בשנה האחרונה צה"ל עשה פעילות מצומצמת מאוד – היתה ישיבת מטכ"ל בראשות הרמטכ"ל דן חלוץ, הוא נתן הנחיות, העבירו את זה דרך כל הקורסים לכל המפקדים ולכל היחידות – ובשנת 2006 היו 26 מתאבדים, 10 פחות. אני עוד לא יודע אם זה קונסיסטנטי ושיטתי. דבר אחד בטוח, שכאשר מתמודדים – מצליחים.

את ההתאבדויות אפשר למנוע, את זה אני כבר יודע מכל שלמדתי בעניין הזה. הבעיה היחידה, שאנחנו לא עושים כלום. לא נעים להגיד, אבל לא עושים כלום.

אתמול בבוקר השתתפתי בפתחת כנס שארגן משרד הבריאות לראשונה בהיסטוריה של מדינת ישראל עם כל האנשים העוסקים בבריאות הנפש בארץ. שר הבריאות דיווח לכל הנוכחים שהוא ביקש 5 מיליון שקל מן האוצר כדי להקים יחידה למניעת התאבדויות, אך נענה בשלילה. הוא הורה למנכ"ל "לגרד" חצי מיליון שקל מתקציב המשרד כדי להקים איזו יחידונת לטובת העניין. הבטחתי להם שאם הכסף לא יעבור מן האוצר אני אזור חוק – דיברתי עכשיו גם עם חבר הכנסת שרוני, יושב-ראש ועדת העבודה, הרווחה והבריאות. אנחנו ניזום כתברי כנסת חוק שיקצה 5 מיליון שקל. אם זה מה שדרוש להתחלת העבודה צריך לעשות את זה.

מה הבעיה? במידה רבה זו בעיה גם בישיבה הזאת – אין נתונים, אין מידע די אמין, די מפורט, שיכול לאפשר את ההתמודדות. אין "קו חס", אין קו טלפון חס למי שעומד להתאבד או רוצה להתאבד או יודע על מישהו שרוצה להתאבד, אין מקום אליו ניתן להתקשר ולהגיד: האדם הזה עומד לעשות מעשה נורא. זה לקיחת חיים. לא מדובר על מקרה שאדם חותך לעצמו אצבע, שגם זה לא כל-כך בריא, אבל כאשר אדם לוקח את חייו אין מכך חזרה. אין נתונים. אין "קו חס". אין קבוצות תמיכה.

מכל שלמדתי, הכלי הטוב ביותר והיעיל ביותר שנמצא עד כה זה קבוצות תמיכה לאנשים העלולים לנסות להתאבד ולבני משפחות של מתאבדים. בני המשפחות של המתאבדים עוברים

טראומה נוראה לכל החיים, הם נשארים עם מין תהום שחורה, חשים אשמה איומה ונוראה. תקראו את הספר שכתבה ד"ר שירלי אברמי, מנהלת מחלקת המחקר והמידע של הכנסת ותראו מה זה. היא הרי עברה בעצמה את הטראומה הזאת כאשר היתה בת 9. אם אין כלים, אי אפשר להתמודד עם דבר כזה.

אנחנו ננסה לעשות הכול כדי להקים רשות לאומית להתמודדות ולמאבק באובדנות. אבל נעשה גם עוד דבר.

היו"ר מיכאל נודלמן:

כפי שכבר אמרתי, מספר המתים בהתאבדויות דומה למספר המתים בתאונות הדרכים.

רן כהן:

היושב-ראש צודק. ההשוואה גם רלוונטית מאוד.

היו"ר מיכאל נודלמן:

אבל על תאונות הדרכים יש הרבה פעולות פרסום.

רן כהן:

ושם מושקעים מאות מיליוני שקלים, שם הוקמו יחידות, שם יש רשות. אגב, באובדן בנפש המספר כמעט זהה – כאן מדובר על בין 400-500 הרוגים בשנה, בתאונות דרכים מדובר על 500 הרוגים בשנה. האמינו לי, אפשר גם אותם להוריד ל-400. אבל שם מושקעת השקעה אדירה, יש תנועות ציבוריות שעושות מאמץ גדול מאוד – "קו ירוק" מגייס בעצמו ומנדבנים למעלה מ-30 מיליון שקל. במניעת התאבדויות מדובר בעמותות חלשות מאוד, בדרך כלל של משפחות שהן קורבן לעניין הזה, שמנסות בדחילו וברחימו. אגיד לכם את האמת, אני מלווה אותם בשנתיים-שלוש האחרונות, זה ממש ללכת מכנס לכנס ולנסות לעודד, להפיח רוח חיים, ולהגיד: יש לכם זכות קיום.

הפעולה הזאת, גם בקרב עולים, חייבת להיעשות בצורה משמעותית יותר. התופעה קיימת, שאף אחד לא יעצום את העיניים. היא קיימת בקרב עולים מחבר העמים, בקרב עולים מאתיופיה, בקרב עולים מארצות אחרות. מה לעשות, העולה בהיותו במצב רגיש למדי בתחילת חייו בארץ נמצא במצב קריטי יותר מבחינת החשש להתאבדות.

זה מה שרציתי לומר בהתחלה, ואני מתנצל אדוני היושב-ראש שאני חייב לעזוב. דרך אגב, אדוני היושב-ראש, אני מבטיח שאם תרצו לעשות טיפול נפרד בעניין ותבקשו את השתתפותי אשמח לבוא ברצון. תודה רבה.

היו"ר מיכאל נודלמן:

אני רוצה לבקש ממר עזרא ממו להגיד לנו מה קרה במשפחתו. האם ידעתם? האם הרגשתם?

עזרא ממו:

(מדבר באמהרית. דבריו מתורגמים על-ידי מר יעקב מלקמו)

שמי עזרא ממו. אני מודה מאוד על קיום הדיון הזה בנושא כל-כך כואב וחשוב. כאשר היינו באתיופיה שמרנו מאוד, בקפדנות יתרה, ונתנו את כל הביטחון העצמי והחינוך הטוב לילדינו. אחד החלומות שלנו, להגשים את חלום הציונות, ומצד שני, שתזרח השמש לצעירים שלנו שלא כל-כך התאפשר להם ללמוד ולהתפתח, שכאן במדינת ישראל יגיעו להשכלה גבוהה, יתרמו לחברה ולקהילה, ולא להיפך, יגיעו לקלקול של אורח-החיים שלהם.

חשבנו שהמורים ואנשי הצוות ימלאו את מקומם של ההורים, יתנו להם חום ואהבה. זאת היתה אמונה גם במערכת החינוך וגם בחיי החברה של הילדים. יש מחנכים טובים מאוד, ויש לנו ילדים שהצליחו ותורמים היום הן לעצמם והן לקהילה ולחברה כולה. אבל יש גם מחנכים לא

כל-כך טובים, שמענישים את הילדים מבלי להבין את הרקע המשפחתי של הילד ובעצם שולחים אותם לאיבוד חייהם.

הקשיים הם לא רק בחברה הקולטת, אלא גם בחברה הנקלטת. לילדים קשה לספר להוריהם את חוויותיהם באופן ישיר. לפעמים במהלך החיים במשפחה הילדים לא יכולים לספר להורים מה קורה להם בחיי היום-יום, וגם ההורים לא יכולים לספר לילדים מה הם מרגישים. יש בעצם נתק מוחלט בין הילדים ובין המשפחה, ובניס ובין החברה הקולטת.

לאור כל אלה הילד יוצא לתרבות רעה, נתקל בעבריינים ובסוחרי סמים, ומשם מצבו בחיים מורע וחיייו הולכים ומתקצרים. הוא לא מקשיב גם להורים שלו. הוא מתחיל בגניבות ובפריצות, מסתבך עם החוק, מגיע לבית-המשפט.

בעצם כל המערכות, המשטרה ובית-המשפט וההורים שלא מבינים, מערכת החינוך, החברה הקולטת, כולן נכשלות. הילד נמצא בין הפטיש ובין הסדן ומסתבך. נפתח לו תיק במשטרה והוא לא יכול להמשיך את הליכי הגיוס ולתרום לקהילה ולחברה. בעצם נדבק אליו כתם שאי אפשר להוריד. אחת הסיבות לכך, כי הוא מרגיש רגשי נחיתות לעומת שאר החברים שלו, וזו גם הסיבה לאובדן החיים בגיל כל-כך צעיר.

אני לא יודע את המספרים שנמצאו במחקרים, אבל יש לי רשימה אותנטית עם שמות אנשים. משנת 2000 ועד היום קיפחו את חייהם-התאבדו 29 בני נוער צעירים בגילאים 12-25.

אין את הכוח, וההורים לא כל-כך מכירים את הכלים של החברה המודרנית, והילדים לא כל-כך לומדים את אורח החיים של המשפחות שלהם. במהלך הטרגי הזה של אובדן הילד, זה לא רק אובדן הילד עצמו אלא כל המשפחה המורחבת נפגעת. בגלל הנסיבות האלה, קודם כול הם לא ישנים שינה טובה ונורמלית, אין להם חלומות, והם אפילו חשופים למחלות כמו סוכרת ולחץ דם גבוה ודברים נוספים, כי קשה מאוד. אין מערכת תמיכה, אין מערכת שיכולה לתת סיוע להורים שאיבדו את יקיריהם. אובדן הילד גורם לא אחת להיפרדות המשפחה, או למקרי אלימות ורצח, מקרים שבעל רוצח את אשתו, ובעצם אלה תופעות שלא היו מוכרות לנו באתיופיה.

למה אני מספר לכם את זה? עדיף לי לספר את סיפורי האישי, איך הגעתי, ביחד עם האדם שמתרגם, להתנדב ולסייע במפגשים. אנחנו אוספים את אנשי הקהילה, את המנהיגות הרוחנית וזה תורם מאוד למניעת התופעה. זה בעצם עיקר הסיפור.

בני בן ה-19 התאבד בשנת 2005 ומאותו יום אני לא יכול לשבת בחיבוק ידיים. אני רואה אותם סימפטומים אצל השכנים שלי, אני רואה אותם בסביבה ובשכונה, ואני מנסה לסייע ולעשות את הדברים שלא יכולתי לעשות כדי לעזור לבני. לקחתי על עצמי, בכוחות עצמי, בהתנדבות, לסייע. הבוקר יצאתי כבר ב-6:00 בבוקר מחדרה כדי להגיע לכאן. חשוב לי מאוד שהנושא הזה יטופל. מאז מות בני אני מגיע לכל הלוויה ומבקר את כל המשפחות ואוסף את שמותייהם. כתבתי גם מכתב לראש הממשלה ולכל השרים. אני מבקש מכולם: השמיעו קול זעקה! זה לא היה החלום הציוני של יהודי אתיופיה, אלא החלום להצליח ולהתערות בחיי החברה. אלה ילדים שיכולים לתרום, להשיג הישגים גבוהים ולתרום לחברה, ולקהילה עצמה. לכן אני לא יכול לשבת בחיבוק ידיים ולשתוק. המאבק באובדנות הוא נושא בוער.

יעקב מלקמו:

אני מפקח במשרד החינוך, וגברת עצינה ישראלי היא הפסיכולוגית שלנו. אני עוזר למר עזרא ממו בהתנדבות וזה גורם הרבה מאוד כאב ואומללות, כי יש הרבה מאוד משפחות אומללות. שמעתי את המספרים – אלה הרבה מאוד אנשים פגועים. אלה סיפורים אמיתיים, שלא נמדדים באחוזים, אלא אלה אנשים, ולכל בן או בת יש משפחה רחבה של שבעה דורות.

"קו פתוח" למשל יכול לפתור חלק מן הבעיה; קבוצת תמיכה יכולה לפתור חלק מן הבעיה. אין היום מענה. כאשר אדם נקלע לבעיה מעין זאת אין לו לאן לפנות ולבקש עזרה. זה כואב מאוד, כי אני סבור שאותם צעירים יכולים לתרום לחברה. כואב שאנשים מחליטים לקחת את הדבר היקר ביותר, את חייהם. לכן אנחנו עושים לילות כימים כדי שהצעירים ימשיכו לחיות, בעיקר ילדים שלא ראו עדיין את החיים. זה אחד הדברים החשובים, ולכן אני מודה על קיום הדיון הזה בכנסת ומקווה שהאנשים כאן יקחו את העניינים בשיא הרצינות כדי למנוע ככל האפשר את האובדן.

היו"ר מיכאל נודלמן:

אני רוצה להגיד כמה מילים בנושא הזה. הוועדה הזאת דנה בעניין איום, בהתאבדות של בני נוער וילדים עולים. נתקבלו החלטות. הוחלט למשל לשלוח מכתב שמרכז את כל הבעיות וכל ההחלטות אל ראש הממשלה כי הוא יושב-ראש ועדת השרים לעלייה וקליטה. אתמול נאמר לי שב-28 במרס תתקיים ישיבה בממשלה על נושאים הקשורים למצב הנוער, והתאבדות זה גם מצב של נוער, ושם ידונו על הסיבות למצוקה של צעירים, ילדים ונוער, כי מצב האנשים המבוגרים עכשיו טוב יותר, הרבה יותר טוב – יש הוסטלים, הם חיים בסדר – ממצב הילדים. יש נשירה גדולה בבתי-הספר – כפי שכבר אמרתי, הרחוב קולט טוב יותר מאשר בית-הספר. זה נושא ייחודי לוועדה הזאת. יש תת-ועדה של ועדת העלייה, הקליטה והתפוצות שעוסקת בילדים. המצב עכשיו לא כל-כך טוב, עם מה שקורה עם ראש הממשלה, עם ההרגשה של האנשים בשלטון, אבל זה נושא חשוב מאוד וידונו בו ב-28 במרס בוועדת שרים לעלייה וקליטה בראשות ראש הממשלה. זה מה שאני יכול להגיד.

דפני מושיב:

גברת יעל הרמל תציג מה נעשה בוועדה הבין-משרדית. אני יכולה להציג רק תמונה על מה שנעשה היום במשרד הרווחה לגבי העולים.

יעל הרמל:

רציתי להציג תוכנית של ועדת משנה נוספת, אבל אני מבינה שאין כאן אף אחד שמדבר בשם הוועדה הבין-משרדית, והיות ובזמנו הייתי חברה בוועדה, וגם הייתי אתמול בכנס, אציין גם את הפן של הוועדה.

שתי ועדות בין-משרדיות גדולות מאוד עובדות באופן רציני מאוד לאורך השנים ודנות על הכנת תוכנית לאומית מערכתית לטיפול במניעת אובדנות וטיפול במשפחות לאחר האובדנות.

יש ועדה של משרד הבריאות, בראשה עומדת הפסיכולוגית הראשית, גברת ימימה גולדברג, שדנה כבר שנים רבות בעיקר על מניעה ועל עבודה עם ילדים ובני נוער לצורך מניעה. הוועדה הרחיבה את תחומה למניעה באוכלוסיות שונות ובמגזרים שונים, כולל כמובן במגזר המיוחד של העולים. זאת ועדה בין-משרדית, שחברים בה כל המשרדים הרלוונטיים וכל העמותות הפעילות בנושא האובדנות. היא רוצה להכין תוכנית לאומית, ופנתה וביקשה את הכלים, שאותם ציין חבר הכנסת רן כהן.

אתמול בכנס המיוחד מאוד שארגן משרד הבריאות הוצגו אסטרטגיות שונות ודווח על המגמות של התוכנית. בין השאר דיברו על הצורך במסד נתונים סטטיסטי, שמחייב שיתוף פעולה מלא מאוד בין כל המסגרות, כולל חדרי מיון ומשטרה. אחד הדברים שעלה אתמול בכנס, שהנתונים היום מאוד לא מדויקים, הנתונים הידועים חלקיים;

אסטרטגיה נוספת שצוינה לאורך כל הדרך היתה מסע להעלאת מודעות בקרב אנשי מקצוע, בעיקר אלה שנקראים 'שומרי סף' – רופא המשפחה, המורים, כל האנשים שנפגשים עם האוכלוסיות הזקוקות לסיוע, כדי שיזהו ויכוונו אותם למקומות הנכונים;

איתור ומניעה במסגרות חינוך ורווחה;

אחד הדברים שעלה בצורה מאוד ברורה, שצריך רצף טיפולי. צריך מי שידאג שלא רק יקבלו את האדם בחדר המיון ולא רק יקבלו אותו לשיחה אחת, אלא מישהו שישמור על הרצף הטיפולי;

אחריות לכל נושא התקשורת – זה עלה גם בכנס קודם. התקשורת אחראית לדרך בה היא מציגה ומספרת על אירועי התאבדות, גם בקרב צעירים וגם בקרב מבוגרים, לכן חשוב איך זה משפיע מבחינת התקשורת;

הגבלת נגישות לאמצעים, כי ידוע שכאשר יש נשק, כאשר יש תרופות או כאשר יש כל מיני "חורים" שמאפשרים בקלות רבה יותר לממש את מה שאדם חושב באותו רגע, אז בעצם זה "קורא לו", במרכאות כפולות ומכופלות, לעשות מעשה. יש כל מיני אמצעים להגביל, להפוך את הגז ללא רעיל, לגדר מקומות מסוכנים ומועדים יותר;

ובנוסף, "קווים חמים", עזרה טלפונית.

אלו שבע האסטרטגיות שהוצגו אתמול בכנס על-ידי הוועדה הבין-משרדית, בראשה עומד משרד הבריאות, שמאחדת בעצם את כל הארגונים.

במקביל לוועדה הזו, היתה פנייה של המשפחות שיקריהן התאבדו, בקיץ 2005 פנו לשר הרווחה ולמנכ"ל המוסד לביטוח לאומי וביקשו התערבות ופעולה כדי לסייע למשפחות ולתמוך בקבוצות התמיכה שמופעלות על-ידי ארגונים וולונטריים, בעיקר על-ידי עמותת שנקראת "בשביל החיים". הם פנו ואמרו: "רבותי, אנחנו לא יכולים לחכות, אנחנו צריכים עזרה, המשפחות צריכות עזרה, מוכרחים לעזור למשפחות באופן מיידי", ולכן ביקשו התגייסות מיידי, לא להמתין לתוכנית הלאומית הגדולה שמשד הבריאות שוקד עליה כבר שנים רבות מאוד עם מיטב אנשי המקצוע. הם אמרו: "בואו תעזרו לנו בשלב הזה". ואז התכנסה ועדה בין-משרדית לסיוע למשפחות של אנשים שביצעו ניסיונות התאבדות, לאחר ניסיון ההתאבדות, ולאחר מקרי ההתאבדות עצמם, כשהכוונה היתה לתת מענה מקיף ועוטף גם לגבי ההודעה המרה, כלומר מי ואיך מוסרים את ההודעה, כי למדנו במהלך דיוני הוועדה שאני ישבתי בראשה שהדרך בה נמסרת ההודעה למשפחה על מעשה האובדנות, כאשר נמצאה גופה או כשמישהו התאבד במשפחה, משמעותית מאוד – איך מוסרים, מי מוסר, באיזה אופן, איזו אינפורמציה מוסרים. זה משהו שנשאר עם המשפחה להרבה מאוד זמן ומלווה אותם הרבה מאוד שנים; ההתערבות הראשונית מיידי אחרי האירוע – במהלך השבעה, לתת אינפורמציה, להציע עזרה; המעקב אחר ביצוע העזרה, כלומר מישהו שיהיה אחראי – אנחנו קראנו להם מתאמים אזוריים וארציים – שידאגו לכך שאם מצב המשפחה קשה, או אחד מבני המשפחה זקוק להמשך טיפול מישהו ידאג שאכן יגיע לתחנה לבריאות הנפש, או יגיע לתחנה לטיפול משפחתי ויקבלו אותו באופן מיידי, ואם לא הגיע להתקשר אליו בטלפון כעבור זמן קצר ולברר מדוע לא הגיע.

הוכנה תוכנית, שמוגשת היום כתוכנית ניסיונית לביטוח הלאומי, תוכנית משותפת שמשד הרווחה מגיש ביחד עם משרד הבריאות, ביחד עם הקואליציה לטראומה, ביחד עם עמותת "בשביל החיים". הגשנו תוכנית שמתייחסת להודעה המרה, בשילוב של עובדי טיפול – עובדים סוציאליים מהמחלקות לשירותים חברתיים – ביחד עם המשטרה כדי למסור את ההודעה בדרך הנכונה; התערבות ראשונית כבר במהלך השבעה ומתן אינפורמציה; והמשך טיפול במסגרת התחנות לבריאות הנפש של משרד הבריאות או התחנות לטיפול משפחתי; ומתאמים אזוריים פסיכיאטריים שיבדקו את הנושא; וחלק חשוב מאוד הוא הכשרת עובדים. העובדים הסוציאליים, הפסיכיאטרים, הפסיכולוגים, כל אנשי הטיפול זקוקים מצד אחד להכשרה איך לעבוד עם משפחות שחוו אובדנות, ומצד שני גם הם עצמם זקוקים להנחיה והכשרה וסיוע, מה שנקרא Helping the help.

דפני מושיב:

בהמשך לעבודה של הוועדה, פתחנו במשרד הרווחה קורס שמכשיר עובדים סוציאליים יוצאי אתיופיה. העולים יוצאי אתיופיה לא באים לתחנות לבריאות הנפש, אלא ללשכות לשירותים חברתיים. אנחנו נמצאים בתהליך, כי אין היום התייחסות ספציפית לטיפול בעולים יוצאי אתיופיה. זה צעד ראשון בעקבות מסקנות הוועדה הבין-משרדית.

עוזי גורן:

אני סגן ראש אגף משאבי אנוש של המשטרה. השתתפנו בשבוע שעבר בישיבה של השדולה בנושא הזה, ובנוסף לכך נציב בריאות הנפש של משמר הגבול השתתף אתמול בכנס של משרד הבריאות.

במשטרה יש לנו מערך של אנשי בריאות נפש שתפקידם לסייע לאנשים, להקל על אנשים במצוקה ולתת להם טיפול מתאים.

בשנת 2006 היתה אצלנו עלייה מסוימת במספר המתאבדים בתוך המשטרה. בסך הכול התאבדו 9 אנשים בשנת 2006, לעומת 7 אנשים בשנת 2005, ובשנים הקודמות בסביבות 3-4 אנשים. אלו הנתונים על המשטרה הכחולה ומשמר הגבול ביחד. לאור זאת החלטנו להקים צוות שיבדוק את המניעים והסיבות למעשה ואת הכיוון שבו אנו הולכים, והגענו למסקנות רבות. הוצאנו חוברת, תוכנית עבודה שאנחנו מתכוונים ליישם ביחד עם הצבא, בתיאום עם הצבא.

אנחנו הרי מקבלים את שוטרי החובה מהצבא, ונעשית פעילות משותפת. אני משוכנע שנצליח להוריד את היקף ההתאבדויות.

בנוסף, הקצינו בבסיסי ההדרכה, למשמר הגבול ולמשטרה כולה, מש"ק עלייה, אדם הדובר את השפה, ותפקידו לסייע לעולים החדשים בבסיס ההדרכה בתקופה לחוצה בחייו של השוטר, כאשר הוא משתתף בקורס והוא לחוץ יותר. זו גם תחילת דרכו במשטרה, לכן הלחץ גדול אף יותר.

בנוסף, כאשר יש לצערנו התאבדות, יש ליווי של המשפחות השכולות הן על-ידי אנשי הרווחה והן על ידי אנשי בריאות הנפש.

אספנו נתונים מהשנים 2000-2006. מתוך 29 מתאבדים ב-7 השנים הללו, יש 5 עולים – שניים מחבר העמים ו-3 מאתיופיה. אחד ב-2000, שניים ב-2002, אחד ב-2004 ואחד ב-2005. הוותק שלהם היה כדלקמן: המתאבדים יוצאי חבר העמים היו שנתיים ושלוש שנים בארץ, והמתאבדים יוצאי אתיופיה היו 11, 12 ו-14 שנים בארץ. העולים מהווים בסך הכול 17% מתוך סך המתאבדים במשטרה, כאשר החלוקה היא כדלקמן: במשטרה הכחולה אחד, ובמשמר הגבול ארבעה; אחד בשירות קבע וארבעה בשירות חובה. שלושה יוצאי אתיופיה ואחד מחבר העמים היו בשירות חובה במג"ב, ואיש הקבע היה יוצא חבר העמים.

אלה הנתונים. אנחנו עושים עבודה מקיפה מאוד כדי לצמצם את התופעה. חשוב לנו מאוד לצמצם את התופעה הזאת.

היו"ר מיכאל נודלמן:

היום קיבלנו מעט מידע בנושא הזה. אנחנו סבורים שזאת תופעה טרגית, בדומה לתאונות הדרכים, ואנחנו שומעים שאתם עובדים בנושא הזה, אבל אנחנו רוצים גם לראות ולשמוע בשנה הבאה על ירידה בהיקף התופעה.

נחמה שטיין:

השאלה מה אתם כחברי הכנסת יכולים לעזור.

היו"ר מיכאל נודלמן:

לא אמרתם מה אתם רוצים. חבר הכנסת רן כהן אמר שיש לו תוכנית כלשהי. אם יעלה נושא ספציפי ויידרש מאבק להשגת תקציב וכדומה, אנחנו נעזור.

נחמה שטיין:

הוועדה הבין-משרדית עובדת כבר שנים רבות בלי תקציב.

היו"ר מיכאל נודלמן:

אני יודע איך עובדים בוועדה למניעת תאונות דרכים, שם יש ארגון, יש עמותה, הם עובדים חזק. אני מקווה שגם אתם תתחילו לעבוד חזק ומהר ושיהיו תוצאות.

קריאה:

אנחנו רוצים עזרה בתקציבים.

היו"ר מיכאל נודלמן:

שאלתי אילו תקציבים. חבר הכנסת רן כהן אמר שהוא עובד על זה. יש חבר כנסת שמרכז את כל הדברים. אנחנו נסייע. אנחנו ועדה שלא עוסקת בתקציבים כאלה, אנחנו עוסקים בתקציבים אחרים, אבל תמיכה שלנו תהיה.

אני רוצה להודות לכם על השתתפותכם בישיבה ועל שהעברתם לנו מן הידע שלכם. תודה

הישיבה ננעלה בשעה 10:00

רבה.